

Jak tajné služby ČSSR organizovaly sametovou revoluci

 infokurýr.cz/n/2024/11/18/jak-tajne-sluzby-cssr-organizovaly-sametovou-revoluci

kurýr

18. listopadu 2024

17. listopadu 1989 se konala v Praze masová demonstrace, která se stala záminkou k převratu, jenž vešel do dějin jako „sametová revoluce“. Za jejím uspořádáním stály tajné služby socialistického Československa.

Třicet pět let po rozpadu socialistického tábora přibývá ve východní Evropě důkazů, že tento proces byl řízen z Moskvy, neboť sovětský vůdce Michail Gorbačov chtěl zlepšit vztahy se Západem.

Nejdříve to pocítili v Polsku, kde začali evolučním způsobem demontovat komunistický režim. Tamní orgány uspořádaly kulatý stůl s opozicí, umožnily jí zvítězit ve volbách a sestavit vládu – ovšem s tím, že v čele státu zůstane komunista Wojciech Jaruzelski.

Ostatní komunističtí vůdci socialistických zemí se drželi u moci pevněji, a to i poté, co Michail Gorbačov 7. července 1989 na setkání vedoucích představitelů zemí Varšavské smlouvy v Bukurešti svým kolegům sdělil, že každá země může jít nyní svou vlastní cestou. Zároveň ujistil, že Moskva nebude potlačovat demokratická hnutí silou, jako se to stalo v roce 1956 v Maďarsku, nebo v roce 1968 v Československu.

Tím byla definitivně odmítnuta takzvaná Brežněvova doktrína, podle níž se „ohrožení věci socialismu v jedné socialistické zemi stává hrozbou pro bezpečnost socialistického společenství jako celku“. V říjnu 1989 Gennadij Gerasimov, oficiální představitel ministerstva zahraničí SSSR, nazval tento nový zahraničněpolitický kurz Moskvy „Sinatrovou doktrínou“ a pro ty, kteří mu snad neporozuměli, upřesnil, že – /Sinatra/ měl písničku “My Way”, takže každá země se teď sama rozhodne, kterou cestou se vydá“.

Tím byla antikomunistické opozici ve východní Evropě otevřena cesta. Dne 9. listopadu 1989 oznámil Günter Schabowski, tajemník ústředního výboru Socialistické sjednocené strany Německa (SED, komunisté Německé demokratické republiky), že vstoupí v platnost „nové cestovní předpisy pro občany NDR“. *„Povolení budou vydávána v co nejkratším termínu a pravidlo vstupuje v platnost okamžitě, okamžitě“.*

Západoněmecké televizní stanice okamžitě oznámily, že „NDR otevřela hranice“, a pod tlakem desetitisíců lidí byla během několika hodin otevřena kontrolní stanoviště pro volný průchod Berlínskou zdí. Ve skutečnosti ještě téhož dne NDR přestala existovat a o necelý rok později bylo její území anektováno SRN.

Zda byl výrok Schabowského součástí nějaké větší speciální operace, je dodnes těžké říci. Ale ve stejné době byl v sousedním Československu (ČSSR) zorganizován státní převrat pod záminkou „lidových protestů“ jednoznačně za účasti místních tajných služeb.

Navenek vypadalo vše ušlechtilé. Na 17. listopadu 1989 plánoval nezávislý československý studentský spolek Stuha vzpomínkovou akci k 50. výročí uzavření českých vysokých škol nacisty. Akce se neměla konat v centru Prahy, ale na pražském Albertově. Jejím oficiálním účelem bylo uctít památku Jana Opletala, studenta, který zemřel na následky zranění na protinacistické demonstraci v říjnu 1939. Radikálnější část studentů však hodlala využít akci k vyjádření nespokojenosti se současnou společensko-politickou situací a k volání po změně.

Formálně se na přípravě a průběhu demonstrace nepodílely žádné disidentské organizace, takže úřady neměly důvod akci zakázat nebo potlačit. Většina disidentů se demonstrace nezúčastnila, ale jejich děti Marek Benda, Jiří Dienstbier, Jan Dus spolu se Šimonem Pánkem měly rozhodující vliv na směřování pochodu do centra města po nábřeží. Později se právě tento průvod stal spouštěčem sametové revoluce.

Studenti se vydali z Albertova na Vyšehrad k hrobu básníka Karla Hynka Máchy, kde byla legální akce zakončena zpěvem státní hymny, položením květin a zapálením mnoha svíček. Poté nabyly akce protivládního charakteru a tisíce studentských účastníků se vydaly na pochod směrem k Václavskému náměstí v centru Prahy.

Účastníky této již nepovolené demonstrace zastavila policie nejprve ještě na Vyšehradské ulici. Studenti však sestoupili na nábřeží a pokračovali směrem do centra Prahy podél Vltavy. Postupně se k nim přidávali i občané. I přes protivládní hesla zůstala demonstrace klidná, na Václavské náměstí se však demonstrantům ten den dostat nepodařilo.

Kolem osmé hodiny večerní 17. listopadu zablokovaly policejní kordony více než dva tisíce lidí na Národní třídě poblíž Václavského náměstí a zahradily cestu zbytku průvodu. Kolem půl deváté byly vytvořeny koridory pro odchod lidí z místa. Několik stovek z nich bylo surově zbito. Asi po 40 minutách byla demonstrace rozehnána.

Mezi lidmi se okamžitě začaly šířit zvěsti, že policejní zásah způsobil ztráty na životech. Přestože se informace o smrti studenta fyziky a matematiky Martina Šmída, která se objevila následující den, ukázala jako nepravdivá, vyvolala silnou vlnu protestů proti komunistickému režimu v ČSSR. O několik dní později vedly k jeho svržení.

To je však oficiální verze událostí. Ve skutečnosti, jak v roce 2009 přiznal důstojník Státní bezpečnosti ČSSR Ludvík Zifčák, byl to právě on, kdo byl pověřen vedením studentského hnutí a později se stal jedním ze zakladatelů nezávislého studentského sdružení Stuha. Uvedl také, že on a jeho kolegové měli za úkol vést průvod na Václavské náměstí a hrát roli „mrtvého studenta“, což později přiznal i Zifčákův nadřízený major Petr Žák. Naštěstí v té době ještě nebylo zvykem vyrábět důvod k zinscenovaným „revolucím“ za pomoci skutečných mrtvol, jak se to stalo na „euromajdanu“ v Kyjevě v roce 2014.

V pozdějším rozhovoru Zifčák tvrdil, že „demonstrace neměla vést ke změně společenského řádu, měla vést pouze k rezignaci těch, kteří byli oddáni starým pořádkům, a k tomu, aby na jejich místo nastoupili lidé pokrokovější. Události však nabraly radikálnější charakter.“

Dne 20. listopadu 1989 vyhlásili studenti v Praze stávkou, kterou hned první den podpořily téměř všechny vysoké školy v zemi. Současně začaly masové demonstrace v centru Prahy i v dalších městech (v hlavním městě dosáhl denní počet účastníků čtvrt milionu). Ke studentským akcím se připojili intelektuálové a později i zaměstnanci mnoha podniků v zemi.

Představitelé protikomunistických skupin vytvořili v Čechách a na Moravě politické hnutí Občanské fórum, na Slovensku se podobné hnutí jmenovalo Veřejnost proti násilí. Stáli v čele lidové nespokojenosti, dokázali jí dát organizovaný charakter a během několika týdnů dosáhnout zásadních změn ve společenském a politickém životě Československa.

Československé bezpečnostní složky a sovětské jednotky umístěné v ČSSR do situace nezasáhly. Navíc velitel Střední skupiny vojsk generál Eduard Vorobjov dostal za úkol „zabránit případnému násilnému zásahu Československé lidové armády proti demonstrantům“. A Miroslav Štěpán, náčelník pražských „lidových milicí“, později vyprávěl, že po 17. listopadu 1989 došlo k předběžné dohodě mezi milicemi a armádou, že „při demonstracích musí být zajištěn pořádek a klid, ale nikde se nesmí zasahovat“.

Dne 24. listopadu 1989 na mimořádném plénu Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) odstoupil první tajemník a další vedoucí představitelé KSČ. Pátý den masových protestů znamenal demisi politického byra ÚV KSČ a československá vláda padla. Opozici byla nabídnuta čtvrtina křesel v nové vládě, ale nabídka nebyla přijata.

26. listopadu se v centru Prahy konalo velkolepé shromáždění, kterého se zúčastnilo asi 700 000 lidí. Podobným referendem byla i dvouhodinová stávka 27. listopadu, během níž protestující požadovali zrušení paragrafu o vedoucí úloze KSČ v Ústavě ČSSR, odstoupení zkompromitovaných představitelů strany a vlády, objasnění okolností rozeznání demonstrace 17. listopadu a konání svobodných voleb.

26. listopadu 1989 československý parlament zrušil článek ústavy o vedoucí úloze komunistické strany a 29. prosince reorganizovaný parlament zvolil předsedou Alexandra Dubčeka a prezidentem Československa Václava Havla, lídra Občanského fóra. Zmíněný Miroslav Štěpán zároveň tvrdil, že krátce před událostmi 17. listopadu došlo v jedné pražské kavárně k setkání Václava Havla s šéfem rozvědky ČSSR Aloisem Lorenzem a že právě Havel měl být „řešením, které si vybralo sovětské vedení“.

V současné České republice, která vznikla 1. ledna 1993 po rozpadu ČSSR, se však takovým výrokům říká „konspirační teorie“. V České republice je 17. listopad vyhlášen Dnem boje za svobodu a demokracii. V tento den se po celé zemi konají různé akce připomínající události z let 1939 a 1989 – každoročně se jich však účastní stále méně lidí.

Oleg CHAVIČ, [UKRAJINA.ru](https://ukrajina.ru) (08:00 17.11.2024), vybrala a z ruštiny přeložila PhDr. Jana Görčošová